

JANA BERANOVÁPRIJS 2023

JURYRAPPORT

Multiversum. Wim T. Schippers had het woord zelf kunnen bedenken. Hij baarde opzien en maakte vanaf het begin van de jaren zestig furore op talloze fronten. Als beeldend kunstenaar, acteur, presentator, media- en televisiemaker. Als publicist. Toneelschrijver. Taalvernieuwer. Als grenzeloos multitalent in het Nederlandse kunstenveld gedurende de laatste zes decennia. Om niet de indruk van onmacht te wekken, zal de jury zich hierna enigszins matigen wat superlatieven betreft. Feit is en blijft echter dat er geen Nederlandse prijs denkbaar is die compleet recht doet aan het fenomeen Schippers en aan zijn ongeëvenaarde scala aan verdiensten.

Wel voegt de Jana Beranováprijs als literatuurprijs een component toe aan bekroningen die Wim T. Schippers eerder al ten deel vielen. De jury kent de prijs toe voor een afgebakend deel van Schippers multiversum en bekroont zijn baanbrekende literaire en taalkundige verdiensten. In dat geval spreken we over een universum dat, nog altijd rijkelijk gevarieerd, uiteenlopende genres als televisie, radio, toneel, liedtekst en taalvernieuwing in het algemeen omvat. Het zou te ver voeren voor dit juryrapport om op alle genres afzonderlijk in te gaan. De jury noemt drie aspecten die kenmerkend zijn voor Wim T. Schippers als literator en meewogen in het toekennen van de Jana Beranováprijs 2023.

Allereerst wordt Schippers gehele oeuvre bepaald door het existentiële uitgangspunt dat het bestaan, in welke vorm dan ook, zin- en betekenisloos is. Het gros van Nederlandse schrijvers en dichters kan daar een leven lang mee worstelen. Maar Schippers accepteert zinloosheid dadelijk als feit. Dit maakt zijn literaire werk zo onvergelijkbaar. Voorbij de zwaarte ervaren we zijn taal, teksten en dialogen als bedrieglijk lichtvoetig, als aanstekelijk, ludiek, hilarisch en surreëel. Overigens beseft de schrijver zelf dat zijn lichtvoetigheid slechts weinigen gegeven is. Zijn roemruchte personages, van Barend Servet en Sjef van Oekel tot Wilhelmina Kuttjes jr. verankerd in ons collectieve geheugen, verkeren doorgaans in verwarring over het bestaan en situaties lopen anarchistisch uit de hand.

De conceptuele kijk op taal, als een verzameling van ideeën en afspraken, niet minder en vooral niet meer, weerspiegelt de visie van Schippers op een bestaan zonder betekenis. Keer op keer toont hij ons hoe flinterdun de bodem is van de veronderstelling dat wij taal en taalgebruik gezamenlijk delen en doorgronden. Taal is een spel dat alle mogelijkheden biedt om te jongleren en ontregelen. Woorden, uitdrukkingen en communicatie voorziet Schippers van nieuwe betekenissen. Personages in zijn universum zeggen het een en bedoelen het ander. De essentie hiervan reikt ver omdat taal het instrument is om onze werkelijkheid te kunnen duiden en toetsen. Wim T. Schippers plaatst die op losse schroeven en daarmee stelt hij ons uiteindelijk in staat om kritischer te kijken naar een voorgeschreven realiteit.

Ten derde, een literair juryrapport kan niet voorbijgaan aan de woorden, uitdrukkingen en begrippen die Wim T. Schippers toevoegde aan de Nederlandse taalschat. Hoe veelgebruikt en actueel die bijdragen zijn mag alleen al blijken uit het woord *gekke*. Maar er zijn er heel wat meer, zoals hij ook nieuwe betekenissen verschafte aan ons taalbegrip: voortvloeiend uit het moeiteloos verweven van spreektaal, modieuze taal, formele taal, slogans, jargon, clichés en axioma's en het terloops verbinden van high en low culture in televisiedrama, toneel en liedtekst. Wellicht wordt het iconische gehalte van deze laureaat nog het sterkst bepaald door die laatstgenoemde verdienste – de verbinding van high en low culture.

Dit alles, in een notendop, verschaft aan ons een volstrekt uniek oeuvre, geheel op zichzelf staand in de Nederlandse letteren. Passend voor de Jana Beranováprijs? Meer dan dat. Het universum van Wim T. Schippers heeft ons in de afgelopen jaren overrompeld, verward, verwonderd, geïnspireerd, het riep in hoge mate bijval en controverser op. Deze laureaat heeft zich daar allerminst aan gestoord en heeft steeds zijn eigen onnavolgbare koers gevaren. Dit bracht de jury van de Jana Beranováprijs 2023 tot een unanieme beslissing. Het juryrapport verwoordt hier nog maar eens de omschrijving van de gedroomde winnaar van deze prijs: een auteur die niet hecht aan waardering op grond van conventionele, modieuze of moreel gangbare criteria, en daarentegen autonoom schrijverschap fier in het vaandel draagt. De Jana Beranováprijs is Wim T. Schippers op het lijf geschreven. Figuurlijk, reeds!

JANA BERANOVÁPRIJS 2023. Jury: Hans Sibarani (voorzitter), Gina van den Berg, Frank van Dijk, Wouter van Heiningen, Julia van Weijen. **Uitgereikt op:** 15 december 2023. Boekhandel Donner, Rotterdam.